

ROLURI ȘI CONSTRUCTE SOCIALE ÎN *FERMA ANIMALELOR DE* GEORGE ORWELL

Silvia Giurgiu, profesor, Liceul Teoretic „Avram Iancu” Cluj-Napoca

Odată cu noile programe pentru gimnaziu, în învățământul românesc a fost recunoscută importanța conectării disciplinelor. S-a asigurat o corelare a competențelor pe orizontală, în așa fel încât construirea unei valori să poată fi realizată, coordonat, din mai multe perspective. Dialogul dintre disciplinele sociale și alte domenii ale cunoașterii, în context didactic, are o anumită particularitate: pare a se realiza într-o singură direcție, acordând științelor sociale un avantaj aparent. Mai exact, educația socială (în special în ciclul gimnazial) pare a primi susținere din diverse domenii (filologie, geografie, istorie, arte; chiar și biologie, matematică sau informatică), însă nu pare a putea oferi, la rândul ei, prea mult acestor discipline cu care este conectată. Felul în care științele sociale par a se regăsi în întrebările ridicate (sau în răspunsurile formulate) de diverse discipline înrudite (sau nu) poate fi explicat prin rădăcina „preistorică” comună.¹

Spre exemplificare vom lua programele în vigoare pentru clasa a VII-a la disciplinele *Educație pentru cetățenie democratică* și respectiv *Limba și literatura română*. Remarcăm astfel că unele dintre competențele specifice ale *Educației sociale* se pot reflecta în competențele, valorile și atitudinile asociate disciplinei *Limba și literatura română*, pentru același nivel de studiu. În tabelul de mai jos vom ilustra aceste posibile corespondențe, menționând faptul că la nivelul activităților concrete de învățare recomandate în programă sau propuse de diverse manuale, corelațiile sunt chiar mai evidente:

Educație pentru cetățenie democratică	Limba și literatura română
1. Raportarea critică la fapte, evenimente, idei, procese din viața personală și a diferitelor grupuri și comunități, prin utilizarea unor achiziții specifice domeniului social	1.3. Participarea la interacțiuni verbale diverse, apelând la strategii variate de ascultare activă și de negociere a informației și a relației cu interlocutorii 1.4. Evaluarea comportamentelor și a

¹ „Early social science grew out of a predisciplinary context.” Craig Calhoun, Diana Rhoten, *Integrating the social sciences*, în *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity*, ed. Robert Frodeman, Oxford University Press 2010, p.104

<p>1.2. Analizarea unor situații problematice determinate de abaterea de la valorile, principiile, practicile societății democratice</p> <p>3.2. Aplicarea unor valori, norme și principii democratice în situații concrete care presupun decizie și acțiune²</p>	<p>atitudinilor comunicative, identificând strategii personalizate în funcție de profilul psihologic, de interesele și de nevoile fiecăruia</p> <p>2.2. Compararea diferitelor puncte de vedere exprimate pe marginea unor texte diverse³</p>
--	--

Unele secvențe didactice proiectate în conformitate cu noua programă pentru *Limba și literatura română* par a fi anume concepute pentru a realiza o parte din obiectivele aferente educației sociale. E oarecum o direcție firească, dacă ne gândim la impasul disciplinelor teoretice cărora li se impută, de către elevi, lipsa unei finalități practice și a utilității pentru viață. Studiul literaturii înțelege să depășească acest impas asumându-și, între altele, o parte din finalitățile specifice studiilor sociale. Se re-situează astfel în spațiul concretului printr-o abordare cu adevărat transdisciplinară. În această lucrare îmi propun să încerc să răspund la întrebarea dacă educația socială poate la rândul ei să contribuie efectiv la formarea unor competențe specifice unei alte discipline, în cazul de față specifice literaturii, dacă putem deci parcurge drumul și în sens invers. În acest scop am decis să utilizez o narațiune vastă și complexă ca text suport (ancoră) pentru mai multe dintre conținuturile indicate în programa clasei a VII-a. Textul ales este romanul *Ferma animalelor* de George Orwell, care poate facilita înțelegerea unor conținuturi cum ar fi drepturile omului, forme de guvernământ și regimurile politice, putând fi folosită inclusiv ca introducere pentru prezentarea Constituției. Romanul a fost recomandat elevilor la începutul anului școlar, însă pentru parcurgerea demersului propus a fost suficientă și vizionarea animației din 1954, regizate de John Halas și Joy Batchelor.

Înainte de abordarea noilor conținuturi, consider că este necesară o etapă de aprofundare a textului. În acest fel trecerea de la metaforă la mesaj (deci la noul conținut) este mai ușoară, mai firească. În această etapă poate fi utilizată metoda constructelor personale elaborată de George Kelly.⁴ Metoda permite observarea modului de a gândi, de a organiza realitatea, relațiile, de a reacționa, prin analizarea unor asocieri de elemente dintr-o listă întocmită de subiect pe baza unor indicații. În contextul nostru am adaptat

² Programa școlară pentru disciplina LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ Clasele a V-a – a VIII-a, Buc., 2017, pp. 15.

³ Programa școlară pentru disciplina EDUCAȚIE SOCIALĂ Clasele a V-a – a VIII-a, Buc., 2017, pp. 13-14.

⁴ George Kelly, *The Psychology of Personal Constructs*, vol. 1, Routledge, London, 1991.

metoda, astfel încât am pornit de la lista exhaustivă a personajelor, inclusiv cele colective.⁵ Apoi am asociat fiecărui personaj câte un rol, invitând elevii să răspundă la întrebarea „Ce ar fi el/ ea dacă ar fi un personaj uman? Utilizați un singur cuvânt sau o expresie cât mai concisă (maxim un rând).” Se poate obține o listă asemănătoare cu cea de mai jos:⁶

Personaje	Roluri asociate
Napoleon	-dictatorul
Snowball (Bulgăraș)	-liderul îndrăzneț îndepărtat de rivali
Squealer (Guițătorul)	-oportunistul, susținătorul celui de la putere
Benjamin	-prietenul de încredere
Boxer	-cetățeanul care alege să se sacrifice pentru un ideal, pentru un bine viitor
Old Major (Seniorul)	-figura mitică, personalitatea care inspiră
Mr. Jones	-conducătorul iresponsabil
Mr. Whymper	-consimte la rău dacă poate avea avantaje de pe urma acestuia (complicitate pasivă)
Moise (corbul)	-simbolul (ecoul) unei orori care a avut loc
Pisica	-nu are prea mult de suferit când ceilalți sunt afectați (protejat)
Bobocul de găscă	-generația viitoare
fermierii (oamenii)	-au avantaje din naștere, consideră că au drepturi naturale asupra celorlalți
oile	-cetățeni dezinformați, cu educație precară
câinii (crescuți de Napoleon)	-respectă toate ordinele fără să analizeze, instrumente ale răului
Găinile (păsări în general)	-au complexe de inferioritate dar doresc să se integreze și să li se respecte drepturile
găinile revoltate	-revoltați acționând impulsiv, fără strategie și fără șanse de izbândă
porumbeii	-mesagerii unor schimbări majore
porcii	-predispuși la abuzul de putere

⁵ Conceptul de „personaj colectiv” se studiază în clasa a VII-a, iar cu un mic efort activitățile pot fi sincronizate. Poate fi proiectat un demers interdisciplinar destinat tocmai introducerii acestui nou concept.

⁶ Astfel, primii doi pași sunt inversați. În varianta clinică metoda propune o listă de roluri pentru care subiectul trebuie să identifice exemple concrete din experiența sa. Noi avem deja exemplele (lista finită a personajelor), însă pentru a asigura un nivel superior de abstractizare, trebuie să identificăm rolurile pe care exemplele noastre le joacă, să refacem așadar pasul 1.

purcelușii (urmașii lui Napoleon)	-răsfățați ignoranți
Eu	?

Numele fiecărui personaj este scris ulterior pe câte un cartonaș, pe ultimul cartonaș fiind trecut doar cuvântul EU, căruia încă nu îi este deocamdată asociat niciun rol. În cele ce urmează extragem 3 cartonașe, rezultând prima combinație de 3 elemente. Vom analiza această serie. Elevii vor răspunde la următoarea cerință: „*Numiți un lucru important prin care două dintre aceste trei personaje se aseamănă între ele și sunt totodată diferite de al treilea.*” Procedul se va repeta pentru un număr de minim 20 de combinații extrase. Exercițiul poate fi realizat și în grupe de câte 4 elevi, fiecare grupă analizând câte 5 combinații, sau poate fi realizat frontal, asemănările și deosebirile fiind stabilite în urma discuției cu clasa. Prin acest joc vor fi puse pe masă concepte cum ar fi: dreptate, vulnerabilitate, bunăvoință, inițiativă, autoritate, protecție etc., teme care pot fi valorificate în prezentarea conțuturilor specifice, mai sus menționate.

După parcurgerea temelor, evaluarea se realizează prin redactarea unui eseu ghidat, despre un personaj la alegere (sau indicat de profesor). Fiecare elev poate avea câte un personaj. Pentru a asigura o analiză complexă, elevii au sarcina de a răspunde la un set de întrebări. Răspunsurile pot fi formulate în această ordine, sau (preferabil) elevul poate redacta un eseu structurat, în care va aborda subiectele indicate în întrebările ajutătoare, în ordinea dotită de el. Întrebările sunt următoarele:

1. *Ce reprezintă personajul în această alegorie? Care clasă socială? Ce tip de atitudine? La ce probleme sociale și la ce perioadă istorică face trimitere personajul?*
2. *Ce părere credeți că are personajul despre sine? Cum se vede? Care crede el că este poziția și rolul lui în societate? Ce drepturi și ce obligații crede că îi revin?*
3. *Ce cred ceilalți despre acest personaj? Cât de important este el pentru societate? Cât de bine reușește să colaboreze, să comunice cu ceilalți?*
4. *Ce crede acest personaj despre noul stat, despre Ferma Animalelor? Cum se raportează el la reguli (legi)? Le consideră binevenite? Le apără? Le vede ca limitându-i dezvoltarea? Le poate manipula (schimba efectiv) în propriul folos?*
5. *Ce drepturi îi sunt respectate și ce drepturi îi sunt încălcate acestui personaj? Care este viața sa (nivel de trai, fericire, atingerea obiectivelor) într-un stat totalitar și respectiv într-un stat democratic?*

Revenind la întrebarea de la începutul lucrării, probabil că în acest moment este evident felul în care studiul literaturii la nivel de gimnaziu ar putea beneficia în urma unor

exerciții didactice realizate în cadrul disciplinelor sociale. Metoda constructelor personale facilitează exercițiile de caracterizare a personajelor. De regulă, în aceste sarcini, apare un blocaj care poate fi depășit prin integrarea personajului într-o serie de constructe. Metoda va conduce și la personalizarea abordării personajului, din moment ce fiecare elev are un sistem diferit al asocierilor și constructelor. Ideea e că personajul era deja înțeles, asumat, însă era dificilă verbalizarea, exprimarea acestei înțelegeri, atâta timp cât personajul nu este conectat la idei mai generale, integrat în sistemul în care are chiar sensul pe care elevul i-l atribuie. Metoda lui Kelly scoate la lumină astfel de lucruri știute dar nesesizate. Prin parcurgerea conținuturilor asociate acestui text elevii vor ajunge la concluzia că deosebit de importante pentru portretul unui personaj sunt aspecte cum ar fi: atitudinea, contextul care scoate la lumină anumite calități, reacția cu celelalte personaje, chiar și o caracterizare negativă prin ceea ce nu a fost, ceea ce nu a devenit.

La intersecția dintre științele sociale și literatură, pericolul cel mai mare îl constituie exploatarea textelor strict moralizatoare, care ar putea limita plăcerea estetică. Împotriva acestei categorii de texte și a acestui cod de lectură au fost instituite limitele dintre domenii, eliberând judecata estetică de considerentele de ordin moral sau social. Și totuși, există noi abordări eticiste care restituie textelor valoarea morală ca valoare estetică, fără a fi însă vorba despre o judecată morală, ci analizând narațiunile, dezvoltarea personajelor, în cadrul mai amplu al realizării sau neîmplinirii unor virtuți aristotelice.⁷

Bibliografie:

Frodeman, Robert (ed.), *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity*, Oxford University Press, 2010

Kelly, George, *The Psychology of Personal Constructs*, vol. 1, Routledge, London, 1991

Nussbaum, Martha, *Love's Knowledge. Essay on Philosophy and Literature*, Oxford University Press, 1992

Programa școlară pentru disciplina EDUCAȚIE SOCIALĂ Clasele a V-a – a VIII-a, București, 2017

Programa școlară pentru disciplina LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ Clasele a V-a – a VIII-a, București, 2017

---

⁷ Martha Nussbaum, *Love's Knowledge. Essay on Philosophy and Literature*, Oxford University Press, 1992